

Różyczka

Jan E. Drutz, MD

Texas Children's Hospital and Baylor College of Medicine Houston, Tex

Dr Drutz i dr Serwint deklarują brak jakichkolwiek powiązań finansowych mogących wpłynąć na niniejszy artykuł. Komentarz nie omawia produktu/urządzenia dostępnego na rynku, niedopuszczonego do stosowania ani będącego przedmiotem badań.

Rubella. Best JM. Semin. Fetal Neonatal Med. 2007; 12: 182-192

Congenital Rubella Syndrome: Progress and Future Challenges. Morice A, Ulloa-Gutierrez A, Avila-Aguero ML. Expert Rev Vaccines. 2009; 8: 323-331

Has the United States Population Been Adequately Vaccinated to Achieve Rubella Elimination? Bloom S, Smith P, Stanwyck C, Stokley S. Clin Infect Dis. 2006; 43 (supl. 3): S141-S145

Rubella Virus. Cherry JD. In: Feigin RD, Cherry JD, Demmler-Harrison GJ, Kaplan SL, eds. Feigin & Cherry's Textbook of Pediatric Infectious Diseases. 6th ed. Philadelphia, Pa: Saunders Elsevier; 2009: 2271-2299.

Różyczka, znana także pod nazwą odry niemieckiej, jest dosyć łagodną chorobą, jeśli zakażenie wystąpiło po urodzeniu (różyczka nabyta), występującą wyłącznie u człowieka. Przed wprowadzeniem szczepień epidemie różyczki występowały co 7 lat. Klasyczny obraz choroby obejmuje objawy prodromalne, po których następuje powiększenie węzłów chłonnych i krótkotrwała wysypka. Jeśli jednak kobieta zostanie zakażona w I trymestrze ciąży, wirus ma bardzo szkodliwy wpływ na rozwijający się płód i prowadzi do zespołu różyczki wrodzonej (congenital rubella syndrome, CRS).

Szczyt zakażeń wirusem różyczki przypada na późną zimę i wczesną wiosnę. Zakażenie następuje drogą kropelkową. Dochodzi do zakażenia komórek nosogardła, po którym wirus przenika do układu chłonnego i w końcu do licznych narządów. Okres wylęgania różyczki nabytej wynosi 2-3 tygodnie. Zakaźność dla otoczenia trwa kilka dni przed do dwóch tygodni po wystąpieniu wysypki skórnej.

Objawy choroby są zwykle łagodne. Powiększenie zausznych, szyjnych i podpotylicznych węzłów chłonnych z niewielką gorączką o 1-5 dni poprzedza pojawienie się wysypki skórnej. Najpierw pojawia się na twarzy żywo różowa wysypka grudkowo-plamista, a następnie odśrodkowo przenosi się na całe ciało w ciągu pierwszych 24 h. Po około 3 dniach wysypka zaczyna zanikać. U dorosłych i u młodzieży częściej niż u młodszych dzieci występują objawy prodromalne w postaci bólu oczu, głowy i gardła, jądłowstętu, nudności, gorączki i ospałości. U blisko 50% osób z udokumentowanym zakażeniem występują typowe objawy kliniczne.

Powikłaniem różyczki u znacznego odsetka młodych kobiet po okresie pokwitania jest zapalenie wielostawowe i bóle stawów. U większości chorych objawy ustępują w ciągu kilku dni, ale mogą utrzymywać się do miesiąca. Do innych powikłań należą: zapalenie mózgu, plamica małopłytkowa, a w rzadkich przypadkach

następuje zgon z powodu powikłań krwotocznych.

Zakażenie u kobiet kilka tygodni przed zajściem w ciążę nie stanowi zagrożenia dla płodu. Jeśli zakażenie nastąpi w ciągu pierwszych 12 tygodni ciąży, zwłaszcza pierwszych 8 tygodni, u ponad 80% noworodków stwierdza się wady wrodzone. W czasie tych 8 tygodni zagrożenie poronieniem samoistnym wynosi ok. 20%. Wady wrodzone u dzieci z CRS obejmują: upośledzenie słuchu typu odbiorczego, choroby serca, zaćmę oraz opóźnienie rozwoju psychomotorycznego. Wady mogą także dotyczyć innych układów i narządów.

Tuż po urodzeniu może wystąpić zapalenie mózgu i opon mózgowo-rdzeniowych, powiększenie wątroby i śledziona oraz częściowa przepuszczalność przynasad kości długich dla promieni rentgenowskich, ale na ogół te objawy ustępują samoistnie w ciągu kilku tygodni. Ciężkim powikłaniem jest ograniczenie wzrostu wewnątrzmacicznego, co powoduje małą masę urodzeniową i zahamowanie rozwoju we wczesnym dzieciństwie.

Ze względu na uporczywość czynnego zakażenia mogą wystąpić opóźnione objawy CRS, takie jak choroby naczyń, endokrynopatie i postępujące różyczkowe zapalenie całego mózgu. Około 20% przeżywających dzieci wydała wirusa do 1 roku życia. Spośród noworodków, u których wystąpiło powiększenie wątro-

by i śledzony, 10-20% umiera w ciągu pierwszego roku życia.

Ponieważ różyczka nabyta ma zazwyczaj łagodny przebieg i często jej objawy są ulotne, łatwo ją pomylić z innymi zakażeniami wirusowymi. Ostateczne rozpoznanie można ustalić, oznaczając swoiste przeciwciała w klasie immunoglobulin M (IgM). Innym sposobem jest wyizolowanie wirusa z wymazów z nosogardła lub oznaczanie za pomocą łańcuchowej reakcji polimerazy.

Jeśli powstaje pytanie, czy ciężarna jest zakażona wirusem różyczki, badanie powinno obejmować wykrywanie przeciwciał IgM oraz IgG w próbkach surowicy pobieranych w odstępie 1-2 tygodni. W celu określenia, czy dodatni wynik oznaczania obydwu przeciwciał określa zakażenie pierwotne, czy ponowne, należy oznaczyć zdolność wiązania różyczkowych przeciwciał IgG. Mała zdolność oznacza zakażenie pierwotne, wysoka – ponowne.

Głównym zadaniem kontroli różyczki powinno być zapobieganie CRS. Należy podjąć wysiłek jak najczęstszego szczepienia dzieci i młodzieży przeciwko różyczce, zapewnienia odpowiedniego systemu rejestrowania zachorowań na różyczkę i CRS oraz podejmowania w odpowiednim czasie interwencji podczas epidemii. Mimo szeroko rozpowszechnionych szczepień niektóre kobiety w wieku roz-

rodczym mogą być podatne na zakażenie wirusem różyczki. Takie osoby powinny być izolowane od kontaktów z chorymi do chwili ustąpienia wysypki. Ciężar wysiłków opanowania rozprzestrzeniania się wirusa spoczywa na pracownikach ochrony zdrowia, którzy mają obowiązek zgłaszania przypadków zachorowań miejscowym władzom opieki zdrowotnej.

W 2005 roku CDC deklarowało, że różyczka została w Stanach Zjednoczonych wyeliminowana. Od tego czasu do CDC zgłoszono kilka przypadków zachorowań wśród imigrantów z państw, w których choroba ciągle istnieje.

Komentarz

Różyczkę nabytą po raz pierwszy opisało 2 autorów niemieckich, co spowodowało nadanie jej nazwy „odry niemieckiej”. Dopiero w latach 40. ubiegłego wieku zidentyfikowano CRS, gdy australijski okulista zauważył powiązanie zakażenia z wrodzoną zaćmą, głuchotą i wadami serca. Różyczka jest przykładem choroby, która po zakażeniu po urodzeniu powoduje niewiele szkód. Jak jednak wspomina dr Drutz, zakażenie u kobiety w ciąży powoduje spustoszenie u rozwijającego się płodu. W początkowych programach szczepień w Stanach Zjednoczonych proponowano szczepienie wszystkich dzieci, późniejsze rozszerzenie programu objęło młodzież i do-

rosłe kobiety, dodatkowo włączono kobiety po porodzie, które nie mogły być szczepione w czasie ciąży. Kolejne rozszerzenie polegało na stosowaniu szczepionki skojarzonej przeciwko odrze, śwince i różyczce podawanej w dwóch dawkach (MMR). Choć szczepienie doprowadziło do eliminacji różyczki w Stanach Zjednoczonych, szczepienia podtrzymujące są ważnym elementem zapobiegania CRS. Pewnym problemem jest niepokój rodziców dotyczący działań niepożądanych szczepionki. Lekarze praktycy powinni zwracać uwagę na rozpoznawanie zarówno różyczki nabytej, jak i CRS, gdyż mogą one występować u osób, które przybyły z krajów, gdzie różyczka ciągle występuje.

Janet Serwint, MD
Redaktor konsultant

Artykuł ukazał się oryginalnie w *Pediatrics in Review*, Vol. 31, No. 3, March 2010, p. 129: Rubella, wydawanym przez American Academy of Pediatrics (AAP). Polska wersja publikowana przez Medical Tribune Polska. AAP i Medical Tribune Polska nie ponoszą odpowiedzialności za nieścisłości lub błędy w treści artykułu, w tym wynikające z tłumaczenia z angielskiego na polski. Ponadto AAP i Medical Tribune Polska nie popierają stosowania ani nie ręką (bezpośrednio lub pośrednio) za jakość ani skuteczność jakichkolwiek produktów lub usług zawartych w publikowanych materiałach reklamowych. Reklamodawca nie ma wpływu na treść publikowanego artykułu.

Komentarz

Dr n. med. Ewa Duszczyk,
Klinika Chorób Zakaźnych Wieków Dziecięcego WUM

Wirus różyczki jest dość dobrze poznany czynnikiem teratogennym. Przed erą powszechnych szczepień przeciwko różyczce co 6-9 lat występowały epidemie. Na świecie rejestrowano wówczas liczne przypadki zespołu różyczki wrodzonej (congenital rubella syndrome, CRS). Szacowano, że zespół różyczki wrodzonej występuje z częstością 0,5-4 przypadków na 1000 żywych urodzeń. Światowa Organizacja Zdrowia

(WHO) na podstawie danych epidemiologicznych dotyczących występowania chorób zakaźnych i zespołu różyczki wrodzonej określiła i zaleciła sposób postępowania prowadzący do jego eliminacji.

Omawiany artykuł przypomina problemy związane z epidemiologią różyczki, powikłaniami i ryzykiem występowania zespołu różyczki wrodzonej, a także z diagnostyką oraz działaniami profilaktycznymi. Powikłania nabytej różyczki nie występują często. Zapalenie

opon mózgowo-rdzeniowych zdarza się z częstością 1 na 6000, małopłytkowość 1 na 3000 przypadków. Autor przypomina, że ryzyko zespołu różyczki wrodzonej jest największe w początkowym okresie ciąży, ale nie jest 100%. Powszechnie uważa się, że od 20 tygodnia ciąży nie ma ryzyka rozwoju wad wrodzonych. Zakażenie pod koniec ciąży jest z reguły bezobjawowe. Dziecko zakażone wirusem różyczki wewnątrzłonoowo wydalą wirusa z moczem do 18 miesiąca życia. W artykule wymieniono najczęściej występujące wady wrodzone.

Najlepszym sposobem zapobiegania zespołowi różyczki wrodzonej są szczepienia ochronne. Szczepionka jest immunogenna. Ale prowadzone w wielu krajach badania wykazują powolny spadek stężenia przeciwciał ochronnych. W badaniach polskich na 1289 kobiet w wieku prokreacyjnym 135 nie było chronionych przed różyczką. Mogą zdarzyć się przypadki reinfekcji po przebyciu różyczki lub po szczepieniu, ale na szczęście są one rzadkie i nie zawsze w pełni udokumentowane. Artykuł jest krótki, rzeczowy i może być przydatny dla lekarza praktyka. Wymaga jednak komentarza dotyczącego polskich realiów.

Należy przypomnieć, że w Polsce różyczka jest nadal dość często występującą chorobą. Zapadalność wahała się od 1230/100 000 w latach epidemicznych do 45/100 000 w latach zacisza epidemicznego. W 2002 roku zarejestrowano 40 418 przypadków różyczki, w 2003 – 10 588, w 2004 – 4857, w 2005 – 7946, w 2006 – 20 614, w 2007 – 22 891, w 2008 – 13 146, 2009 – 7587, w 2010 – 4197. Zgłaszano też pojedyncze przypadki zespołu różyczki wrodzonej. W 1992 roku w Polsce zbadano 310 kobiet w ciąży. U 46 (14,8%) wykryto zakażenie wirusem różyczki. U 5 dzieci stwierdzono objawy różyczki wrodzonej.

Wykonanie badań serologicznych jest zalecane w przypadkach wątpliwych, np. w sytuacji kontaktu kobiet we wczesnej ciąży z chorym na różyczkę lub w przypadku choroby wysypkowej u ciężarnej. Najczęściej stosuje się metodę ELISA. Rozpoznanie różyczki potwierdza wykrycie przeciwciał w klasie IgM. Wykrycie przeciwciał w klasie IgG świadczy o odporności nabytej naturalnie lub poszczepiennej.

W Polsce, zgodnie z zaleceniami WHO, realizowany jest program eliminacji zespołu różyczki wrodzonej. Początkowo szczepienia przeciwko różyczce dotyczyły wyłącznie dziewcząt w 13 roku życia. Od 1989 do 2003 roku stosowano jedną dawkę szczepionki monowalentnej. Taka strategia nie zmniejszyła ilości krążącego w populacji wirusa różyczki. Obecnie w programach szczepień ochronnych stosuje się dwie dawki szczepionki skojarzonej, zawierającej żywe,

atenuowane wirusy odry, świnki i różyczki (MMR). Dwiema dawkami szczepione są wszystkie dzieci. Szczepienia przeciwko różyczce są zalecane kobietom planującym ciążę. Z uwagi na ryzyko (w zasadzie teoretyczne, wirusy atenuowane) niepożądanego działania wirusów szczepionkowych na płód zaleca się zachowanie odstępu między szczepieniem a zajściem w ciążę. W 2001 roku ACIP opublikował doniesienie dotyczące rezultatów szczepień przeciwko różyczce kobiet, które nie wiedziały, że są w ciąży, albo nie zachowały zalecanego trzymiesięcznego odstępu. U potomstwa 226 kobiet, które zaszczepiły się w ciągu 3 miesięcy przed i 3 miesiące po początku nie stwierdzono zespołu różyczki wrodzonej. Nie ma wskazań do przerwania ciąży. Obecnie skrócono zalecany odstęp między szczepieniem a zajściem w ciążę do 28 dni. Istotne jest postępowanie poekspozycyjne. Swoista immunoglobulina jest niedostępna. Ciężarnym w pierwszym tryestrze ciąży, które nie chorowały i nie były szczepione, po kontakcie z chorym na różyczkę zaleca się podanie gammaglobuliny w dawce 0,55 ml/kg. Skuteczność takiego sposobu postępowania jest trudna do oceny. Objawy różyczki z reguły wówczas nie występują. Ale do zespołu różyczki wrodzonej może dojść także w czasie zakażenia bezobjawowego. Od 2003 roku nie zarejestrowano w Polsce przypadku różyczki wrodzonej.

Zalecane piśmiennictwo

- Peckman C. Congenital rubella in the United Kingdom before 1970: the prevaccine era. *Rev Infect Dis.* 1985;7(suppl 1):11-16.
- Jimenez G, Avila-Aguero M, Morice A, et al. Estimating the Burden of Congenital Rubella Syndrome in Costa Rica, 1996-2001. *Pediatr Infect Dis J.* 2007;26:382-386.
- Plotkin SA. Rubella eradication. *Vaccine.* 2001;19:3311-3319.
- CDC. Measles, Mumps and Rubella – vaccine. Use and Strategies for Eliminations of Measles, Rubella and Congenital Rubella Syndrome and Control Mumps: Recommendations of the Advisory Committee on Immunizations Practices (ACIP). *MMWR.* 1998; 47(No. RR-8):32-33.
- CDC. Revised ACIP Recommendation for Avoiding Pregnancy After Receiving a Rubella-Containing Vaccine. *MMRW.* 2001;50(49):1117.
- Maldonado Y. Rubella. In: Nelson Textbook of Pediatrics. (ed) Berman R, Kliegman R, Jenson H. 17th edicion. Saunders 2004:1032-1034.
- Wysokińska T, Janaszek W, Bucholc B, et al. The prevalence of anti-rubella antibodies in women of childbearing age in Poland. *Vaccine.* 2004;22:1899-1902.
- Meldunki roczne o zachorowaniach na choroby zakaźne i zatruciach związkami chemicznymi. PZH Warszawa.
- De Santis M, Cavaliere AF, Straface G, Caruso A. Rubella infection in pregnancy. *Reprod Toxicology.* 2006;21:390-398.
- CDC. Epidemiology and Prevention of Vaccine-Preventable Diseases. Atkinson W, Wolfe S, Hamborsky J. eds. 12th ed. Washington DC: Public Health Foundation 2011.